

Jelen-Lét

{ BALI JÁNOS

Koncert Kurtágéknak

KURTÁG MÁRTA ÉS KURTÁG GYÖRGY

Koncert Kurtágéknak – FUGA Építészeti Központ, 2014. március 19. Darázs Renáta, Rajk Judit – ének, Bán Máté – fuvola, Klenyán Csaba – klarinét, Varga Hunor – kürt, Farkas Katalin – hegedű, Tornyai Péter – brácsa, Zétényi Tamás – cselő, Szalai András – cimbalom, Borbély László, Wilhelm András – zongora

Évekkel ezelőtt, egyik beszélgetésünk során az ifjabbik Kurtág György úgy fogalmazott, hogy apját leginkább az érdekli, mi történik a hanggal megszólalása előtt.

És valóban, ha az idősebb Kurtág György és Kurtág Márta zongorázását hallgatja az ember, akkor valami

nagyon egyszerűt hall, ami mögött azonban világok sora sejlik fel: világok, melyeknek az átélése megelőzte az előadást, és erejük valamilyen módon jelentkezik. Megelőzte, de nem előkészületként: a megszólaló hangok egyszerűen átlátszóvá válnak e tapasztalatok előtt. (Most látom, hogy ez a két utolsó mondatom olyanra sikerült, mintha a 19. század elején írták volna le őket. Pedig Kurtágék játéka a legkevésbé sem naiv: a hangok a romantika kora óta eltelt idő minden keserű tapasztalatát is tartalmazzák, és nem is „romantikus”: a tempó fegyelmezett, és mindegyik hang pontosan addig tart, ameddig azt a kotta mutatja.)

Hasonló ellentét feszül Kurtág György kompozícióiban is: miközben csak két hang kapcsolatával foglalkozik, a két hang közötti erőter a fél világot magába szippantja. Ilyen koncentrációval ritkán találkozunk a zenetörténetben: Josquin legszikárabb darabjai és Beethoven bagatelljei mellett elsősorban Webern életműve az, ahol a minimális térben maximális intenzitás igénye ilyen egyértelműen látható. Köztük Kurtág minimalizmusa a töredékesség és esendőség, és ezeken keresztül a szinte tapinthatóan személyes jelenlét hangsúlyát hordozza.

A darabok és a zongorázás mögötti gazdag háttér nem illúzió: a könyvekkel és kottákkal telerakott lakásának legtávolabbi zugába elrejtőzve komponáló Kurtág élőkhöz és holtakhoz fűződő kapcsolati rendszere kivételesen gazdag és eleven. S a Wilhelm András által szerkesztett koncert ebbe a világba engedett bepillantani. A műsor hosszúsága próbára tette a széket a hallgató alatt – de hát nem volt-e időtartamában mértéktelen Kurtág legendás péntek-szombati, reggeltől estig tartó, szünet nélküli kamarazene-tanítása is a Zeneakadémia XXIII-as termében?

A program Kurtág saját hangszere, a zongora köré volt felfűzve. Az évtizedek alatt lassan személyes naplóba átforduló *Játékok* sorozat egy-két ismert darabja

mellett több, eddig kiadatlan, sőt, talán még soha elő nem adott zongoradarabot hallhattunk: barátok, pályatársak számára írt üzeneteket és emlékdarabokat, személyes vonatkozású feljegyzéseket; nagy, súlyos zongoradarabtól (*Adieu, Haydée*) az egyszerű írka-firkáig. Voltak négykezesek és átiratok is, a népszerű Bach-korálok világa mellett megszólalt Bartók *Zenéjének* első tétele is.

Kurtág számára a kamarazene-tanítás nagy tapasztalata a vonós- és énekhang különösen mély megismerése, sőt az ezekhez fűződő szenvedélyes vonzalom megszületése. Kézenfekvő volt hát, hogy e retrospektív rajztárlat jellegű koncert anyagába több vonós és énekes darab is bekerüljön, és megszólaljanak fúvós hangszerek, valamint a Kurtág-életműben szintén kitüntetett cimbalom is. E szőlők és kis kamaradarabok is sok inyenccsalat tartogattak, a korai évek komplex alkotásaitól apró, ez idáig előadatlan vázlatokig.

A Kurtág-művek ez esti válogatása által megidézett irodalmi háterszág Bornemisza Pétertől és a 17. századi japán költőtől, Ranrantól Mikes Kelemen, Gulyás Pál és Klopstock érintésével Gérard de Nervalig és az utóbbi években Kurtág számára központi fontosságú Beckettig húzódott; a magyar művészbáratok közül pedig megjelent Dobszay, Simon Albert, Székely Endre, Blum Tamás, Sebők György, Vékony Ildikó, Wilhelm Ferenc és Berényi Ferenc, Gerlóczy Sári neve. A felsorolás nyilván nem lehetett teljes, de sokszínűsége mindenképp jellemző. Végül pedig Kurtágék saját koncertjeihez hasonlóan más, Kurtág számára fontos szerzők művei is beékelődtek e műsorba is: Bartók, és a Bach számára oly jelentős Georg Böhm dalai mellett Ligetinek egy Kurtágnak dedikált zongoraetűdje.

A fellépő művészek interpretációja természetesen különféle Kurtág-olvasatokat tárt a hallgatóság elé. Mindez együtt adott ki egy Kurtág-képet; jelen sorok írója mégsem tudja megállni, hogy ki

Szilágyi Lenke felvételei

ne emelje Szalai András bensőséges cimbalomjátékát és Klenyán Csaba vulkanikus klarinétózását.

De ami a legnagyobb súlyát adta az estnek, az az évtizedek óta külföldön élő Kurtág György és Márta személyes jelenléte a koncerten – és különösen a koncert után. A záró taps során ugyanis Kurtág odalépett az előadókhoz gratulálni, majd – akárcsak négy éve, egy Csalog Gábor által szervezett Kurtág-Bach-est után – nekiállt tanítani saját darabjait. Ahogy a kurzusokon megszokhattuk, Márta segítő értelmezéseivel-kiegészítéseivel.

Ezúttal főleg egy brácsalettben is létező cselló-szólódarabbal (*In memoriam Blum Tamás*) foglalkozott. És bár az első megjegyzések hangszertechnikáról szóltak, de öt perc múlva világossá vált, hogy a „civilizáltság” nem minden, sőt. A hangszervezés minden finomsága és durvasága az indulathoz és a szellemhez való közelkerülést szolgálja. A jel jelenlétre hív fel. A jelenlét pedig megfiatalít, feledteti az időt.

A koncertnek helyet adó FUGA nagy üvegablakkal tárulkozik a városra; előte-

rében az építészeti könyvek legnagyobb választékát találjuk, zsíros kenyeret vehetünk, kiállításokat nézhetünk, a berendezés beszélgetésre csábít. S nem egyenruhás hosztesszek, nem biztonsági őrök gyűrűjében zajlanak az események, hanem az ország egyik legjobb fiatal klarinétosa pakolja a mikrofonállványokat, az egyik legjobb építész a jegyszedő, a hangok friss kiállítás műtárgyairól verődnek vissza, a koncert tanításba fordul, és a legjobb művészek nézik el szeretettel, hogy a zongora nem Steinway D-modell.

Egyre világosabb, hogy a hatvanas-hetvenes-nyolcvanas évek hazai irodalmi-gondolkodói-képzőművészeti-zenei, félig földalatti létre kényszerült világa milyen gazdag volt; éltető hatása máig sugárzik. Kurtág régi közvetlenségű jelenléte a FUGÁban azt a hitet is megerősítette, hogy a profit-orientáltság, konzervativizmus, látványosságra törekvés, szórakozni vágyás mögött a magyar új-avantgárdnak nem csupán szellemi hagyományából, de létmódjából is maradt még valami a jelenben is. Jelen-lét. }